

УДК 316.6:159.923

Т. Данильченко, канд. психол. наук, доц.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ**СТРУКТУРА СУБ'ЄКТИВНОГО СОЦІАЛЬНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ОСОБИСТОСТІ**

Стаття присвячена висвітленню підходів (соціологічного та психологічного) до визначення структури суб'єктивного соціального благополуччя. Автор пропонує власний погляд на ключові елементи даного феномену.

Ключові слова: суб'єктивне соціальне благополуччя, соціальні зв'язки, соціальна підтримка

Постановка проблеми. В ХХ ст. суспільство в цілому, та вчені зокрема, стали звертати увагу не стільки на негативні, скільки на позитивні аспекти життя. Поняття "благополуччя", "добробут", "щастя", "процвітання" стали об'єктом наукового аналізу в соціології, економіці, політології, психології тощо. Поступово під впливом глобалізації та гуманізації суспільства стали змінюватися погляди на мету та умови людського існування. Так, якщо раніше головним аспектом соціалізації вважалася адаптація як пристосування особистості до соціальної системи, то останнім часом увага акцентується на позитивному стані конкретної особистості в суспільній системі, її задоволенні власним життям (процвітання, благополуччя).

Суб'єктивне благополуччя в перших наукових теоріях розглядалося як цілісна узагальнена категорія, однак у ході розгортання дискусії виявилось, що дане універсальне поняття не в змозі описати складну суб'єктивну картину сприйняття та оцінки реальності з погляду особистості, оскільки суб'єктивне благополуччя складається з парціальних оцінок різних сторін життя людини. Почали з'являтися роботи, що пропонують диференціювати дане поняття. Першим поділом було розмежування психологічного та суб'єктивного благополуччя, пізніше були виділені окремі аспекти суб'єктивного благополуччя, зокрема й соціальний.

Ракурс наукового висвітлення соціального аспекту полягав у пошуку соціальних чинників переживання суб'єктивного благополуччя: соціального капіталу, сприйняття соціальної підтримки, соціальної залученості, відчуття приналежності, наявності соціальних зв'язків тощо. Кожний вид таких зв'язків (шлюбні, професійні, дитячо-батьківські, дружні тощо) розглядався окремо, не враховуючи їх інтегративного впливу на благополуччя конкретної особистості. Дані останніх досліджень свідчать, що соціальні аспекти життя людини є не "зовнішніми" чинниками благополуччя особистості, а її важливою змістовою частиною [16; 17; 20; 23].

Результати теоретичного аналізу. Не звертаючись до дискусій щодо змісту самого феномену суб'єктивного соціального благополуччя (далі – ССБ) [2], ми розглядаємо його як інтегральне соціально-психологічне утворення, що відображає суб'єктивну оцінку (позитивне переживання) успішності функціонування індивіда в соціальному середовищі.

Важливо підкреслити, що в науковому обігу використовується дві трактовки даного поняття: як "соціальне благополуччя" – показник ефективності функціонування соціальної сфери; стан суспільства, коли потреби населення вдоволені, та як "суб'єктивне соціальне благополуччя" – позитивне переживання особою свого існування як суспільної істоти.

В українській мові немає відповідного унікального еквіваленту для позначення соціального благополуччя на макрорівні, в англійській мові використовується термін "societal well-being". Так, на думку М. Сірджі та ін. (2012), соціальне благополуччя (у широкому сенсі як система) має такі складові як економічне благополуччя, фізичне (ментальне) благополуччя, суб'єктивне (гедоністичне) благополуччя та соціальне благополуччя [26] (у вузькому

сенсі як позитивне функціонування в системі соціальних зв'язків, що ми пропонуємо позначати як суб'єктивне соціальне благополуччя). Підкреслюється, що між соціальним благополуччям суспільного та індивідуального планів може виникати конфлікт. Відомі історичні приклади суспільств, що процвітають за рахунок своїх членів, і приклади людей, що процвітають за рахунок суспільства.

Суб'єктивна оцінка соціального благополуччя часто не співпадає, а інколи й суперечить об'єктивним показникам. Для того, щоб розрізнити ці два параметри, в англійській літературі інколи використовують термін "societal well-being" для позначення соціологічного (глобального) підходу та "social well-being" – для відображення психологічного (суб'єктивного) трактування. На нашу думку, в першому випадку доцільним було б використання терміну "соціальне благополуччя", а в другому – "суб'єктивне соціальне благополуччя".

До наукового апарату вітчизняної психології поняття "суб'єктивне соціальне благополуччя" увійшло завдяки роботам Л. В. Кулікова, Р. М. Шаміонова [5; 7]. Зокрема, Л. В. Куліковим (2000), соціальне благополуччя визначається як задоволеність соціальним статусом, станом суспільства, до якого належить індивід, міжособовими зв'язками тощо [5]. Він підкреслює суб'єктивний аспект подібного переживання і пропонує розділяти поняття соціального благополуччя та суб'єктивного соціального благополуччя. Інша російська дослідниця Ю. В. Бессонова (2012), визначаючи "загальне" благополуччя, на нашу думку, описує переважно його соціальний аспект: "благополуччя – наявність соціальної підтримки, прийняття групою, відкритість у взаєминах та відсутність конфліктів, сприятливе соціальне оточення та керування навколишнім середовищем, включення в поняття особистого благополуччя благополуччя близьких та значущих людей" [1, с. 33].

М. В. Захаров (2011) пропонує розглядати соціальне благополуччя в широкому та вузькому смислах. Перший (соціологічна трактовка) – інтегральна оцінка, що відображає реальну ситуацію в країні чи широкій спільноті, показує ступінь задоволеності матеріальних та духовних потреб її членів; другий (психологічна трактовка) – задоволеність особистості своїм соціальним статусом та актуальним станом суспільства, до якого вона належить, задоволеність міжособистісними зв'язками та статусом у мікросоціальному оточенні, відчуття спільності [4]. Аналогічної точки зору дотримується О. В. Добрих (2007), який вважає соціальне благополуччя компонентом якості життя та використовує термін "суб'єктивний компонент соціального благополуччя". Останній він трактує як ступінь та рівень задоволеності людей своїми соціальними контактами, становищем, забезпеченістю та перспективами в суспільстві [3].

Соціально-психологічний підхід орієнтується на якість соціальної взаємодії та залученість до соціальних зв'язків. Однак різні автори виділяють різноманітні аспекти соціального життя людини, які, на їх думку, є найбільш актуальними для оптимального функціонування в суспільстві. Зауважимо, що в запропонованих теоріях структури ССБ часто зміщуються об'єктивні та суб'єктивні параметри. Так, наприклад, з одного боку,

згадуються частота соціальних контактів (Ф. Х'юперт та ін.), кількість часу, що витрачається на спілкування з близькими людьми (М. Мюллер), широта соціальної мережі (Л. Каллаган), з іншого – в більшій частині теорій соціального благополуччя згадуються різноманітні характеристики якості взаємин: соціальна підтримка, повага, довіра тощо.

І. Макдауел та К. Ньюел (1987, 1996) вважали, що соціальне благополуччя складається з двох компонентів: 1) соціальне регулювання – задоволення стосунками, виконанням соціальних ролей (зокрема й соціальна включеність та соціальна поведінка) та пристосування до оточуючого соціального середовища (Дж. Ларсон уточнює – регулювання соціального середовища); 2) соціальна підтримка, що надається всіма членами широкої соціальної мережі (відчуття турботи та поваги, доступність допомоги, соціальні зв'язки та вдволення ними). Така система передбачає можливість врахування суб'єктивного (задоволення від соціального життя) та об'єктивного (кількість членів соціальної мережі) аспектів соціального благополуччя [19]. Виявлено, що кількісні (структурні, об'єктивні) параметри – кількість стосунків, частота контактів з друзями – менше впливають на благополуччя, ніж якісні (функціональні, суб'єктивні) – оцінка стосунків як приятельських, добровільної допомоги тощо (Cohen, Syme, 1985; Cohen, Wills, 1985). Пізніше у дослідженнях були виділені найбільш значущі аспекти рольового функціонування: якість шлюбних взаємин та батьківських обов'язків, професійна реалізація, соціальна активність (Larson, 1993). У межах даного підходу американські дослідники, працюючи з хворими людьми, виявили такі параметри ССБ: вимір соціальної підтримки – інструментальна та інформаційна підтримка, позитивна та негативна соціальна підтримка, позитивні та негативні близькі стосунки; вимір соціального функціонування – обмеження ролей, задоволення від їх виконання (Hahn et al., 2010).

З позиції індивідуальних потреб соціальне благополуччя розглядають голландські дослідники (в теорії функцій соціальної продуктивності): люди активно прагнуть досягти своїх цілей, однак їх раціональність (вірування та очікування, визначення ситуації, способи рішення) значною мірою обмежена соціальними обставинами (Nieboer, Lindenberg, Boomsma, Van Bruggen, 2005). Суб'єктивне благополуччя, на їхню думку, складається з двох компонентів: фізичного благополуччя (комфорт, збудження) та соціального благополуччя (прив'язаність – відчуття любові інших; статус – навички, освіта, багатство; поведінкове підкріплення – соціальне схвалення, відчуття "правильності") [22].

Існують й інші погляди на структуру ССБ. Так, голландська дослідниця М. Л. Мюллер (2012) виділяє чотири компоненти: 1) сімейний стан (одружений, неодружений, ніколи не був одружений); 2) соціальні контакти (задоволення соціальними контактами та кількістю часу, що проводиться з родиною, друзями та сусідами); 3) соціальна участь (кількість добровільних зобов'язань, членства, наприклад, в спортивному клубі, культурній або політичній організації); 4) соціальні відносини (задоволення і віра в суспільні інститути: уряд, поліцію, ЗМК, навколишнє середовище, економіку тощо) [21]. Діапазон соціальних зв'язків в даній концепції досить широкий: від дуже близьких (сім'я, друзі) до доволі узагальнених (суспільні інститути, навколишнє середовище).

Інша дослідниця – Л. Каллаган (2008) – вважає, що соціальне благополуччя – структурний компонент суб'єктивного благополуччя, що включає соціальні стосунки, соціальну залученість, соціальну мережу, соціальну підтримку, крім того відчуття прийняття "соціальної ролі" та ідентичності [9].

Найбільшого поширення в американській психологічній науці набула концепція соціального благополуччя, запропонована соціальним психологом К. Л. М. Кейєсом (1998), який здійснив одну із перших спроб оцінити емпіричні виміри соціального благополуччя. Він зазначає, що концепції благополуччя зосереджені на проблемах, з якими стикаються дорослі в приватному житті, однак будь-яка людина вступає в соціальні зв'язки та є елементом соціальної системи, від якої вона залежить і на яку впливає. К. Л. М. Кейєс зауважує, що соціальні психологи не завжди враховують соціальні критерії, які люди використовують, оцінюючи власне благополуччя. Акцент робиться або на клінічних вимірах (відсутність депресії), або використовуються глобальні виміри вдволення життям чи відчуття щастя. Використовуючи надбання соціологічної науки щодо визначення "вигод суспільного життя", К. Л. М. Кейєс запропонував "соціальну версію благополуччя" в психологічній трактовці. На його думку, "соціальне благополуччя відображає те, як люди бачать свої стосунки з іншими та більш широкою спільнотою, а також власне функціонування в суспільстві" [17, р. 122].

Модель К. Л. М. Кейєса (1998) базується на евдемонічному підході та звертається до соціальних аспектів людського функціонування. Дана модель використовує п'ять вимірів, які є критерієм оптимального функціонування в соціальному середовищі.

Соціальне прийняття (Social acceptance) – позитивне уявлення про людську природу та відчуття комфорту поряд з іншими людьми (соціальний аналог особистісного прийняття). Вважається, що особа, прийнята іншими в емоційному плані, буде дотримуватися позитивних поглядів щодо людей взагалі та відчувати себе більш комфортно, взаємодіючи з ними. Люди з високим рівнем даного параметру довіряють іншим та вважають, що інші здатні проявляти доброту та працелюбність (наприклад (негативна форма): "Люди не турбуються про проблеми інших"). Соціальне прийняття – сприймання суспільства через характер та якості інших людей як узагальної категорії. На думку дослідника, просоціальна залученість є обов'язковим аспектом благополуччя.

Однією з найважливіших соціальних потреб є соціальне прийняття – джерело прив'язаності, близькості, відчуття включеності та підвищення самооцінки (Erdley et al., 2001). Залучення до стосунків з високим рівнем прийняття сприяє вищому рівню емоційного благополуччя, підвищенню прийняття цінностей просоціальної поведінки та формуванню більш позитивних уявлень про себе (Rubin, Bukowski, Parker, 2006).

Соціальна актуалізація (Social actualisation) – віра в розвиток суспільства та в те, що у суспільства є потенціал, який реалізується через його інститути та громадян. Це оцінка особою потенціалу та траєкторії суспільства в цілому. Люди з високим рівнем даного показника більш оптимістичні стосовно майбутнього та вважають, що вони матимуть вигоду від соціального просування (наприклад (негативна форма): "Суспільство не покращиться для таких людей, як я"). На думку К. Л. М. Кейєса, благополучні люди повинні вірити в те, що вони, як і інші, потенційно отримуватимуть вигоду з соціального росту. Наслідками соціальної актуалізації є фаталізм та безпомічність. Як самодетермінація в індивідуальному аспекті, соціальна актуалізація підкреслює, що суспільство контролює власну долю. К. Л. М. Кейєс зазначає, що "індивідуальними" аналогами соціальної актуалізації є самореалізація (А. Маслоу), евдемонічне щастя (А. Вотерман), особистісний ріст (К. Ріфф). Схожістю цих понять є вимір відкритості досвіду та бажання неперервного розвитку.

Соціальний внесок (Social contribution) – оцінка власної цінності для суспільства, віра в те, що людина має щось, що може бути позитивно оцінено суспільством. Особи з високим рівнем даної характеристики високо оцінюють власний соціальний ресурс – потенціал здатності соціального забезпечення (наприклад (негативна форма): "Мої щоденні дії не створюють нічого вартого для моєї спільноти"). Соціальний внесок – аналогія ефективності та відповідальності на індивідуальному рівні. К. Л. М. Кейс виділяє самоефективність (віру в те, що можна реалізуючи певну поведінку досягти поставлених цілей), та соціальну відповідальність (позначення особистого зобов'язання, що сприяє суспільству). Таким чином, соціальний внесок відображає міру відчуття людини, що незалежно від того, що саме вона робить, це оцінюється суспільством та сприяє суспільному благу.

Соціальна залученість (зв'язність) (social coherence) – сприймання якості, організації та діяльності соціального середовища, що включає розуміння світу, в якому живе людина, та турботу про нього. Це соціальний еквівалент відчуття, що у життя є мета (наприклад (негативна форма): "Я не можу зрозуміти, що відбувається в світі"). Люди з високим даним показником вважають послідовним як життя суспільства в цілому, так і своє приватне життя. Зовсім не обов'язково, щоб благополучні люди вважали, що вони живуть у досконалому світі, головне, щоб вони мали бажання зрозуміти те, що відбувається навколо них. Соціальна залученість забезпечує відчуття того, що суспільство піддається розумінню і є передбачуваним. Індивідуальний аналог даного поняття – самопослідовність, коли людина сприймає своє життя як передбачуване, кероване, зрозуміле (наприклад, коли людина стикається з непередбачуваними травматичними життєвими подіями).

Соціальна інтеграція (Social integration) – міра, з якою люди відчувають певну єдність з оточуючими, що створюють простір їх соціальної дійсності (наприклад, сусіди), а також ступінь приналежності до окремих спільнот та суспільства в цілому (наприклад: "Я відчуваю себе близьким до інших людей моєї спільноти") [24, р. 323]. Соціально інтегровані особи переживають комфорт у присутності інших людей, вважають соціальне середовище, в якому вони перебувають, здоровим, життєздатним та безпечним, а тому намагаються його зберегти. Соціальна інтеграція – оцінка якості ставлення до спільнот та суспільства в цілому, оскільки здорові люди повинні відчувати себе їх частиною. Джерелами концепції соціальної інтеграції стали концепції соціальної згуртованості Е. Дюркгейма, культурного відчуження та соціальної ізоляції М. Сімана, класової свідомості К. Маркса. В інших концепціях соціальна інтеграція визначається як участь в широкому діапазоні суспільних відносин (Brissette et al., 2000). Це багатомірна конструкція, що включає поведінкову складову (активна залученість до широкого діапазону взаємин та суспільної діяльності), пізнавальну складову (відчуття приналежності до спільноти, ідентифікація з соціальними ролями). На думку Ш. Когена (2004), соціальна інтеграція є механізмом, що впливає на рівень благополуччя (в трактовці гедоністичного благополуччя), оскільки забезпечує відносну незалежність від стресових факторів: вона сприяє позитивним соціальним станам (наприклад, набуттю ідентичності та мети, підвищення самооцінки), забезпечує інформацією, виступає джерелом мотивації та соціального тиску щодо турботи про себе [11].

Ці елементи, взяті в сукупності, показують, на думку К. Л. М. Кейеса, якою мірою люди вирішують соціальні проблеми та позитивно функціонують в соціальному

світі (поруч з сусідами, співробітниками та іншими громадянами). Зрозуміло, що можливості досягнення соціального благополуччя змінюються протягом життя, як під впливом зовнішнього середовища (соціальні структури обмежують або полегшують здатність людей успішно вирішувати соціальні проблеми), так і під впливом внутрішніх ресурсів (наприклад, вікові зміни, або участь в різноманітних освітніх процесах).

Незважаючи на поширеність даної концепції в американській психологічній науці, деякі її положення викликають запитання. На нашу думку, неоднозначним є параметр соціального внеску. Дослідження присвячені альтруїстичній поведінці засвідчують, що людині властиво турбуватися перш за все про власні потреби та інтереси, допомога іншим здійснюється за залишковим принципом (коли вирішені власні проблеми). Здебільшого допомога охоплює ближнє коло ("коло турботи" за С. Коббом) та сприймається як рольовий норматив, і лише зрідка усвідомлено оцінюється. Для більшості людей, навіть зрілих особистостей, у повсякденному житті не характерно турбуватися про наслідки власної діяльності для суспільства, переживати / обмірковувати їх глобальне значення. Соціальний внесок – це швидше параметр з ракурсу системи, а не індивіда: було б доцільним для суспільства, щоб люди керувалися принципом суспільної користі, але це швидше мета, аніж критерій.

На нашу думку, цей параметр викликає певні сумніви, особливо щодо меж використання в різних культурах, оскільки існує специфіка культурної цінності певних видів діяльності. Наприклад, суспільна діяльність (добровільність, участь в роботі різних громадських організацій тощо) в деяких країнах не має великого соціального значення, відповідно індивідами, що в них проживають, не розглядається як критерій оцінки власної соціальної поведінки. Так, за даними соціологічного опитування 2006 р., у РФ не брали участі в діяльності політичних партій 97 %, профспілок – 89%, церкви – 93 %, добровільних організацій – 97 %, суспільної діяльності за місцем проживання – 97 %. Таким чином, більшість людей з пострадянських країн переживає вдовolenня від свого життя, не оцінюючи власний соціальний внесок. Головна сфера соціальної актуалізації в пострадянських культурах не суспільні, а професійні, сімейні та дружні зв'язки, однак це не виступає показником низького суб'єктивного соціального благополуччя [6].

Виникає ряд питань стосовно параметру соціальної актуалізації, який менше відображає реальні зв'язки між людиною і суспільством, а швидше є сприйманням та прогнозом індивіда щодо свого майбутнього. Таким чином, це більше когнітивне уявлення, на якому мало відбиваються реальні соціальні взаємодії. Дана теза спирається на результати емпіричних досліджень, де соціальна актуалізація не має відповідного рівня значущості порівняно з іншими складовими ССБ [21; 23]. Також на думку ряду дослідників (І. Макдауел, К. Ньюел, М.Л. Мюллер, Л. Калаган), ключовим елементом ССБ є позитивні взаємини з іншими, в концепції К. Л. М. Кейеса він відсутній.

Висновки. Отже, проаналізувавши існуючі у зарубіжній психологічній науці підходи до суб'єктивного соціального благополуччя, можна виділити три його найважливіші аспекти: стосунки, задоволеність вищих потреб та соціальну нормативність (табл. 1).

Отже, можемо виділити два основні виміри суб'єктивного соціального благополуччя: 1) задоволеність соціальних потреб, від чого буде залежати оцінка соціальних відносин різного рівня; 2) соціальна зв'язність (міра "зануреності" в соціальне функціонування, протилежність автономії), де виділяємо когнітивний компонент

(уявлення про бажаний соціальний стан) та поведінковий компонент (виконання соціальних ролей та індивідуальна активність). Важливо те, що дана система динамічна, тому обов'язково враховувати реакцію особис-

тості на зміни ситуації та її прагнення зберегти чи змінити соціальну ситуацію.

Перспективи подальшого дослідження ми вбачаємо в емпіричній перевірці теоретичної моделі суб'єктивного соціального благополуччя в межах української культури.

Таблиця 1

Структурні компоненти суб'єктивного соціального благополуччя в психологічних теоріях

Структурний компонент	Автор
Стосунки	
Задоволеність взаєминами Позитивні міжособистісні стосунки "Коло турботи"	І. Макдауел, К. Ньюел, Л. В. Куліков, М. Л. Мюллер, Дж. Ларсон К. Ріфф, Л. Каллаган, Ю. В. Бессонова, Дж. Мінкенен С. Кобб
Групова приналежність • Статус • Соціальна залученість • Соціальна інтеграція (змістовно співпадає із соціальною залученістю)	А. Ніебойер та ін., Л. В. Куліков І. Макдауел, К. Ньюел, Л. Каллаган, Ю. В. Бессонова К. Л. М. Кейс
Довіра до суспільних інститутів (соціальний капітал) Задоволеність станом суспільства • Соціальні відносини • Соціальна довіра • Соціальна актуалізація	Л. В. Куліков М. Л. Мюллер Ф. Х'юперт та ін. К. Л. М. Кейс
Задоволеність соціальних потреб (афективний компонент)	
Соціальна підтримка	І. Макдауел, К. Ньюел, Дж. Ларсон, Л. Каллаган, Дж. Мінкенен, Ю. В. Бессонова, Ф. Х'юперт та ін.
Прив'язаність (любов інших)	А. Ніебойер та ін.
Відчуття, що інші ставляться з повагою	Ф. Х'юперт та ін.; І. Макдауел, К. Ньюел
Відчуття приналежності	Ю. В. Бессонова, Ф. Х'юперт та ін.
Соціальна нормативність (поведінковий компонент)	
Виконання соціальних ролей	І. Макдауел, К. Ньюел, Л. Каллаган, Дж. Ларсон
Керування навколишнім середовищем	Ю. В. Бессонова, Дж. Ларсон
Соціальне схвалення	А. Ніебойер та ін.
Внесок: • Соціальний внесок • Соціальна участь • Активна залученість	К. Л. М. Кейс М. Л. Мюллер Ф. Х'юперт та ін.

Рис. 1. Авторська модель суб'єктивного соціального благополуччя

Список використаних джерел

- Бессонова Ю. В. О структуре психологического благополучия / Ю. В. Бессонова // Психологическое благополучие личности в современном образовательном пространстве: сб. статей / Составитель: Ю. В. Братчикова. – Екатеринбург : Урал. гос. пед. ун-т, 2013. – С. 30-35.
- Даньченко Т. В. Суб'єктивне соціальне благополуччя як психологічний феномен (в друзі)
- Добрых А. В. Суб'єктивный компонент социального благополучия учащейся молодежи г. Хабаровска : Автореф. дисс. ... канд. социол. наук: спец. 22.00.04 "Социальная структура, социальные институты и процессы" / А. В. Добрых. – Хабаровск, 2007. – 22 с.
- Захаров М. В. Социальная защищенность населения как условие социального благополучия / М. В. Захаров // Социальное благополучие человека в современной России: факторы риска и факторы защиты: материалы III краевой студ. науч.-практ. конф. (12 мая 2011 г., г. Пермь) / отв. за выпуск: В. В. Коробкова, Л. А. Метлякова; Перм. гос. ун-т, Перм. гос. пед. ун-т. – Пермь, 2011. – С. 13-15.
- Куликов Л. В. Детерминанты удовлетворенностью жизнью / Л. В. Куликов // Общество и политика / Ред. В. Ю. Большаков. – СПб.: Изд-во С.-Петербургского ун-та, 2000. – С. 476-510.

- Хахулина Л. Человек в системе социальных связей / Л. Хахулина // Вестник общественного мнения. Данные. Анализ. Дискуссии. – 2006. – № 1(81). – С. 39-49.
- Шамионов Р. М. Психология субъективного благополучия / Р. М. Шамионов. – Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 2004. – 179 с.
- Brisette I. Measuring social integration and social networks / I. Brissette, Cohen S., Seeman T. E. // Measuring and intervening in social support / Ed. by S. Cohen, L. Underwood, B. Gottlieb. – New York : Oxford University Press, 2000. – P. 53-85.
- Callaghan L. Social Well-Being in Extra Care Housing: An Overview of the Literature / L. Callaghan // PSSRU Discussion Paper 2528. – March, 2008. Access mode: www.ukc.ac.uk/PSSRU/dp2528.pdf
- Cobb S. (1976). Social support as a moderator of life stress / S. Cobb // Psychosomatic Medicine. – 38(5). – P. 300-314.
- Cohen S. Social Relationships and Health / S. Cohen // American Psychologist. – November, 2004. – P. 676-684.
- Social support and health / Ed. by S. Cohen, S. I. Syme (Eds.). – New York : Academic Press, 1985.
- Cohen S. Stress, social support, and the buffering hypothesis / S. Cohen, T. A. Wills. – Psychological Bulletin. – 1985. – № 98. – P. 310-357.
- Erdley C. A. Children's friendship experiences and psychological adjustment: Theory and research / Erdley C. A., Nangle D. W.,

Newman J. W., Carpenter E.M. // New directions for child and adolescent development. The role of friendship in psychological adjustment / Ed. by D. W. Nangle & C. A. Erdley (Series Eds.) & W. Damon (Volume Ed.). – Vol. 91. – San Francisco: Jossey-Bass, 2001. – P. 5–24.

15. Hahn E.A. Measuring Social Well-Being in People with Chronic Illness / Hahn E. A., Cella D., Bode R. K., Hanrahan R. T // Social Indicators Research. – 2010. – V. 96. – P. 381-401.

16. Huppert F. ESS Round 6 Module on Personal and Social Wellbeing. Final Module in Template / Huppert F., Marks N., Michaelson J., Vazquez C., Vitterso J. // European Social Survey. – London: Centre for Comparative Social Surveys, City University London, 2013.

17. Keyes C. L. M. Social well-being / C. L. M. Keyes // Social Psychology Quarterly. – 1998. – 61, p. 121-140.

18. Larson J. S. The measurement of social well-being / J. S. Larson // Social Indicators Research. – 1993. – 28(3), p. 285-296

19. McDowell I. Measuring health: A guide to rating scales and questionnaires. (2nd ed.) / McDowell I., Newell C. – New York: Oxford UP, 1996.

20. Minkkenen J. The structural model of child well-being / J. Minkkenen. – Child Indicators Research. – 2013. – 6, p. 547-558.

21. Muller M. L. Social well-being: Investigating the relation of social aspects to optimal functioning in society / M. L. Muller / Bachelor thesis. – Universiteit Twente, Enschede, April 2012. – 39 p. // Access mode:

[http://essay.utwente.nl/61867/1/M%C3%BCller_M_-_s0163465_\(verslag\).pdf](http://essay.utwente.nl/61867/1/M%C3%BCller_M_-_s0163465_(verslag).pdf)
Звертання: 01.02.2014

22. Nieboer A. Dimensions of well-being and their measurement: The SPF-IL Scale / Nieboer A., Lindenberg S., Boomsma A., Van Bruggen A. C. – Social Indicators Research. – 2005. – 73, p. 313-353.

23. Povey J.-L. The Development of a New Multi-faceted Model of Social Wellbeing: Does income level make a difference? / Povey J.-L., Boreham P., Tomaszewski W. // Journal of Sociology December. – 2013. – 6. Access mode: <http://www.tasa.org.au/uploads/2011/11/Povey-Boreham-Tomaszewski-R0079-Final-.pdf> Звертання: 17.03.2014

24. Robitschek C. The structure of Keyes' model of mental health and the role of personal growth initiative as a parsimonious predictor / Robitschek C., Keyes C. L. M. Journal of Counseling Psychology. – 2009. – 56(2), p. 321-329.

25. Rubin K. H. Peer interactions, relationships, and groups / Rubin K. H., Bukowski W., Parker J. // Handbook of child psychology: Social, emotional and personality development (6th ed., pp. 571–645) / N. Eisenberg (Ed.). – New York: Wiley, 2006.

26. Sirgy M. J. Does Marketing Activity Contribute to a Society's Well-Being? The Role of Economic Efficiency / Sirgy M. J., Yu G. B., Lee D. J., Wei S., Huang M. W. // Journal of business ethics. – 2012. – 107, p. 459-474.

Надійшла до редколегії 26.10.14

Т. Данильченко, канд. психол. наук, доц.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

СТРУКТУРА СУБ'ЄКТИВНОГО СОЦІАЛЬНОГО БЛАГОПОЛУЧІЯ ЛІЧНОСТІ

Стаття посвячена розгляду підходів (соціологічного і психологічного) до визначення структури суб'єктивного соціального благополуччя. Автор пропонує власний погляд на ключові елементи даного феномена.

Ключові слова: суб'єктивне соціальне благополуччя, соціальні зв'язки, соціальна підтримка.

T. Danilchenko, Ph.D., Associate Professor

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

STRUCTURE OF SUBJECTIVE SOCIAL WELL-BEING OF PERSONALITY

Article is devoted illumination of approaches (sociological and psychological) to definition of structure of subjective social well-being. Author proposes his own position about key elements of their phenomena.

Keywords: subjective social well-being, social network, social support

УДК 159.9:316.16

М. Дідух, канд. психол. наук

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

ДІЯ МЕХАНІЗМІВ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАХИСТУ НА ЕТАПІ ЕТНІЧНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ТА МЕХАНІЗМІВ ІНДИВІДУАЦІЇ В ПРОЦЕСІ СУБ'ЄКТНО-ВЧИНКОВОЇ АКТИВНОСТІ

Механізми психологічного захисту можуть призвести до викривлення етнічної ідентифікації – етнофанатизму, внутрішнього особистісного конфлікту, негативної стереотипізації тощо. Доросла особистість може усвідомити, що проблеми, які виникли в процесі соціалізації не сприяють ефективному розвитку особистості, та використати вчинок етнічної індивідуальності для пошуку власної цілісності та сенсу буття. На нашу думку, механізмами етнічної індивідуальності є такі: усвідомлення, привласнення, переосмислення, диференціація, інтерналізація, творча реалізація, інтеграція.

Ключові слова. Психологічний захист, індивідуальність, вчинкова активність.

Вступ. Механізмами етнічної ідентифікації на колективному рівні виступають етнодиференціація, стереотипізація (формування авто- та гетеростереотипів), ідеалізація (усвідомлення національної ідеї). Процес засвоєння окремою особистістю власної етнічної приналежності було б доцільніше визначити як етнічну соціалізацію, яка виступає складовою загального процесу соціалізації індивіда. Механізмами даного процесу стають загальні механізми соціалізації, насамперед наслідування та інтроєкція. Даний процес відбувається водночас на свідомому рівні – що створює когнітивний компонент етнічної ідентичності (усвідомлення власної приналежності до національної, територіальної, громадянської та релігійної спільноти) та несвідомому (засвоєння базових переконань, міфологем та поведінкових стереотипів властивих даному етносу) – це створює поведінковий компонент національної ідентичності. В юнацькому та дорослому віці може відбуватися етнічна індивідуальність окремого суб'єкта, як процес цілеспрямованого усвідомлення та пошуку глибинного ядра особистості в етнічному контексті. Наслідком означеного процесу стає етнічна інтегрованість та творче переосмислення своєї життєдіяльності, як внеску в культуру свого народу.

Метою даної статті є теоретичне обґрунтування взаємозв'язку між механізмами психологічного захисту та етнічної індивідуальності.

Виклад матеріалу. Ситуативним компонентом вчинкової активності є прагматичний рівень етнічної індивідуальності, що його було досягнуто завдяки попередньому історико-культурному розвитку національної самосвідомості. На цьому рівні переважає "об'єктивний" полюс онтологічного простору вчинкової активності. Базовими нормативами, що регулюють поведінку колективного суб'єкта стають об'єктивне, зовнішнє, свідоме, раціональне, індивідуальне та "поцейбічне". Якщо проаналізувати ситуацію вчинкової активності на прикладі не загальнолюдському, а властивому саме українському колективному суб'єкту, то стає помітним, що "об'єктивний" рівень вступає в глибинні протиріччя з проявами етнічного несвідомого. Ці розбіжності створюють джерело напруги та мотивацію до вчинку індивідуальності. Процес етнічної індивідуальності на рівні колективного суб'єкта здійснюється "публічно", окрема особистість є не лише свідком тих культурно-історичних процесів, що відбуваються навколо неї, а й активним їх учасником.

Умови сучасного українського суспільства спонукають людину до етнічної індивідуальності. Мотивація даного

© Дідух М., 2015